

УДК 346.91

МАНДИЧЕВ Д.В.

ПОНЯТТЯ, РІВНІ ТА ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті досліджено поняття, рівні та форми взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи України. На підставі аналізу науково-правових джерел визначено поняття взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи України; встановлено та схарактеризовано різні види та рівні такої взаємодії; проаналізовано форми взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи.

Ключові слова: господарські суди, взаємодія, форми, рівні, види, правоохоронна система.

В статье исследованы понятие, уровни и формы взаимодействия хозяйственных судов с другими субъектами правоохранительной системы Украины. На основании анализа научно-правовых источников определено понятие взаимодействия хозяйственных судов с другими субъектами правоохранительной системы Украины; установлены и охарактеризованы различные виды и уровни такого взаимодействия; проанализированы формы взаимодействия хозяйственных судов с другими субъектами правоохранительной системы.

Ключевые слова: хозяйственные суды, взаимодействие, формы, уровни, виды, правоохранительная система.

In the article the concept, levels and forms of interaction of economic courts with other law enforcement entities of Ukraine. On the basis of the scientific and legal sources defined the concept of interaction between commercial courts with other law enforcement entities of Ukraine; established and characterized the different types and levels of such cooperation; analyzes economic courts forms of interaction with other law enforcement entities.

Key words: commercial courts, interaction, shape, levels, types, law enforcement system.

Вступ. Однією з умов ефективного здійснення правосуддя в господарському судочинстві є взаємодія господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи. Судова влада є самостійною та незалежною гілкою державної влади, однак вона не функціонує ізольовано від інших державних органів. Для виконання своєї основної функції щодо здійснення правосуддя судам різних рівнів необхідно вступати у взаємодію з органами законодавчої та виконавчої влади, які в широкому розумінні входять до правоохоронної системи України. Специфікою правовідносин щодо взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи є те, що в цих правовідносинах ні за яких умов не має порушуватися принцип незалежності суддів.

Актуальність теми дослідження підтверджується тим, що нині в науковій літературі відсутні комплексні роботи, присвячені взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами, що в поєднанні з необхідністю комплексного наукового аналізу даного питання обумовлює важливість і своєчасність цієї статті.

Окремі аспекти проблеми правовідносин взаємодії судів та інших органів судової системи досліджували такі вчені, як А.А. Барікова, Ю.М. Грошевий, С.Ф. Демченко, Н.Ю. Задирака, В.О. Кібець, Л.М. Москович, С.Л. Недов, Л.М. Ніколенко, П.Ф. Пилипчук, М.В. Пундик, І.Г. Побірченко, В.В. Чумак, В.І. Шишкін і багато інших. Однак сьогодні відсутні комплексні дослідження, присвячені визначенню поняття, рівнів і форм взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи України, що ще раз підкреслює важливість та актуальність запропонованої теми.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення поняття, рівнів і форм взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи України. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: визначити поняття взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи України; встановити та схарактеризувати різні види та рівні такої взаємодії; розглянути форми взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи.

Результати дослідження. Визначаючи поняття, рівні та форми взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи, передусім необхідно з'ясувати значення категорії «взаємодія». У словниках термін «взаємодія» означає взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь [1, с. 125]. Виходячи з етимології поняття «взаємодія», можна зробити висновок, що це завжди вольова та, як правило, ініціативна дія рівноправних суб'єктів.

У філософії взаємодія визначається як динамічне явище, яке проявляється в активному впливі суб'єктів відносин один на одного, у результаті чого відбувається взаємна зміна сторін, що взаємодіють.

З точки зору права під взаємодією розуміється врегульована нормативно-правовими актами діяльність двох і більше суб'єктів, яка характеризується рівністю чи підпорядкованістю таких суб'єктів, узгодженістю за часом, місцем та цілями [2, с. 145-146].

У правовій доктрині висловлюється думка, що взаємодія може мати характер взаємовідносин «влада – підпорядкування». Однак такий підхід видається не зовсім правильним. Зокрема, можна погодитись із тим, що інколи ініціатива одного суб'єкта вступити у взаємодію породжує певні зобов'язання в іншої сторони, у тому числі вступити в правовідносини взаємодії та виконати певні обов'язки. Але говорити про виникнення правовідносин «влада – підпорядкування» не можна, оскільки взаємодія передбачає взаємну зацікавленість і, відповідно, формальну рівність, адже дії у взаємодії мають бути взаємоузгодженими, а суб'єкти мають виконати взаємні обов'язки.

В.В. Чумак, проаналізувавши різні наукові підходи до визначення поняття «взаємодія», вивів такі характерні ознаки досліджуваного правового явища:

- 1) взаємодія полягає в узгодженні дій її суб'єктів за цілями, часом, місцем проведення, виконавцями та програмою;
- 2) для взаємодії необхідна наявність не менше двох суб'єктів;
- 3) під час взаємодії кожен зі взаємодіючих суб'єктів (систем) діє в межах наданої йому законодавцем компетенції;
- 4) суб'єктів взаємодії об'єднує єдина мета щодо виконання спільних завдань [3, с. 162].

Виходячи із цих ознак та аналізу законодавства України, що регламентує діяльність господарських судів [4; 5], взаємодію господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи можна визначити як вид публічно-правових відносин, заснованих на формальній рівності сторін, у які господарські суди вступають з метою вирішення питань організаційного, управлінського або іншого характеру на підставі взаємоузгодженої сторонами або визначеної законодавством системи дій цих суб'єктів.

Визначаючи правову природу поняття «взаємодія», слід погодитись із думкою С.Л. Недова, який вважає, що категорія «взаємодія» значною мірою характеризує соціальну систему, оскільки дає можливість зрозуміти сутність самого явища взаємодії, яке забезпечує життєдіяльність соціосистеми. Категорію «взаємодія» науковець розглядає як закономірний, суттєвий і дуже активний вид зв'язку, залежність або відносини між об'єктивними явищами. Вона (взаємодія) відбувається не тільки між відносно цілісними елементами, що утворюють кожен окремо визначену матеріальну (для соціальних систем – соціальну) одиницю, але й всередині цих явищ, між їхніми окремими сторонами, властивостями чи якостями [6, с. 35].

В аспекті нашого дослідження це фактично означає, що процеси взаємодії відбуваються на трьох рівнях:

- 1) між господарськими судами та зовнішніми щодо судової системи суб'єктами, тобто взаємодія двох або декількох (адже суб'єктів може бути більше, ніж двоє) систем;
- 2) між господарськими судами одного чи різних рівнів або між господарськими судами та іншими органами судової системи (органами суддівського самоврядування, Вищою кваліфікаційною комісією суддів та ін.), тобто це взаємодія всередині однієї системи;
- 3) всередині одного конкретного господарського суду, тобто взаємодія між складовими елементами однієї системи (наприклад, взаємодія голови господарського суду та його заступника або голови суду та керівника апарату цього ж господарського суду).

М.В. Пундик в залежності від сфери виділяє такі види взаємодії, як:

- економічна (характеризує спільні рішення органів публічної влади у сфері економіки);
 - фінансова (взаємодія здійснюється між зацікавленими органами з приводу фінансів: утворення фінансових ресурсів, їх первинний розподіл та перерозподіл);
 - соціальна (спільна діяльність щодо підвищення якісних характеристик соціальної сфери);
 - ресурсна (передбачає спільну діяльність органів, що спрямована на зростання ефективності використання ресурсного потенціалу регіону);
 - інфраструктурна (охоплює питання створення, підтримки та модернізації інфраструктурних об'єктів регіону);
 - «силова» (специфічна взаємодія силових органів, у тому числі за участі окремих відомств з інших сфер, що спрямовано на забезпечення громадського порядку та безпеки на рівні регіону) [7, с. 48].
- Для господарських судів характерна більшість означених видів взаємодії. Зокрема, економічна та фінансова взаємодія виникає стосовно організації матеріально-технічного забезпечення господар-

ських судів і фінансування їхньої діяльності органами державної влади та місцевого самоврядування. Ресурсна взаємодія виникає між господарськими судами та Державною судовою адміністрацією та її територіальними управліннями стосовно забезпечення господарських судів кадровими, інформаційними та іншими ресурсами тощо.

На підставі аналізу національного законодавства у сфері регулювання діяльності господарських судів [8; 4; 5] можна зробити висновок, що вони вступають в такі види взаємодії, як:

- 1) інформаційна взаємодія;
- 2) ресурсна взаємодія;
- 3) взаємодія стосовно прийняття та виконання рішень у господарському судочинстві;
- 4) взаємодія у сфері опосередкованої участі господарських судів у законодавчому процесі;
- 5) взаємодія у сфері охорони господарських судів і забезпечення особистої безпеки суддів

цих судів.

Отже, характеризуємо взаємодію господарських судів кожного виду на кожному рівні.

Найбільш поширеним видом взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи є інформаційна взаємодія. У науковій літературі виділяють такі форми інформаційної взаємодії судів загальної юрисдикції з іншими суб'єктами:

- 1) наповнення загальними судами Єдиного державного реєстру судових рішень;
- 2) доступ до публічної інформації;
- 3) висвітлення діяльності загальних судів засобами масової інформації;
- 4) здійснення загальними судами судочинства або виконання судових рішень;
- 5) реагування загальних судів на звернення громадян інформаційного характеру;
- 6) використання в загальних судах нових інформаційних технологій для належної реалізації

судами своїх повноважень [9, с. 44].

Господарські суди, крім цього, у процесі реалізації своїх функцій зі здійснення правосуддя в господарських справах зобов'язані поширювати додаткову інформацію. Наприклад, відповідно до ст. 4-8 ГПК України у справах про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою, підлягають офіційному оприлюдненню господарським судом на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України такі документи: ухвали про порушення провадження у справі, інформація про оголошення перерви в засіданні, заяви учасників (акціонерів) про призначення представників позивача [4].

Загалом у своїй діяльності господарські суди можуть вступати в такі форми інформаційної взаємодії з іншими суб'єктами правоохоронної системи:

- 1) інформування (про свою діяльність через засоби масової інформації або мережу Інтернет); забезпечення доступу до публічної інформації на своїх офіційних веб-сайтах або через засоби масової інформації, а також надання відповідей на інформаційні запити, як індивідуальні, так і колективні тощо;
- 2) направлення інформаційних запитів та отримання інформації, необхідної для здійснення господарського судочинства, для захисту прав та інтересів суддів господарських судів тощо;
- 3) повідомлення правоохоронних органів про виявлення ознак кримінального правопорушення під час розгляду господарських справ.

Іншим видом правовідносин взаємодії за участі господарських судів є ресурсна взаємодія, тобто взаємодія, яка виникає з приводу матеріально-технічного або іншого ресурсного забезпечення діяльності господарських судів. Оскільки відповідно до Закону України «Про управління об'єктами державної власності» суб'єктами управління об'єктами державної власності є Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері управління об'єктами державної власності та міністерства, інші органи виконавчої влади та державні колегіальні органи [10], то господарські суди найчастіше вступають у правовідносини ресурсної взаємодії з органами виконавчої влади.

При цьому взаємодія між органами виконавчої влади з приводу ресурсного забезпечення фактично відбувається між Державною судовою адміністрацією або її територіальними управліннями та цими органами. Інформація ж про потреби та обсяги забезпечення передається господарськими судами Державній судовій адміністрації або її управлінням.

Отже, формами ресурсної взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами є:

- 1) звернення господарських судів у Державну судову адміністрацію або її територіальні управління з повідомленням про обсяг потреб матеріально-технічного забезпечення;
- 2) укладення договорів про експлуатацію об'єктів державної або комунальної власності;
- 3) укладення угод про здійснення ремонту або інших будівельних робіт щодо приміщень і споруд, які перебувають у розпорядженні господарських судів тощо.

Іншим видом взаємодії в діяльності господарських судів є взаємодія стосовно прийняття та виконання рішень у господарському судочинстві.

Однією із форм взаємодії господарських судів з органами державної влади є залучення їх до участі в розгляді господарських справ у ролі позивачів або відповідачів. Іншою формою такої взає-

модії є співробітництво з іншими судами, у тому числі іноземними, або іншими органами державної влади в питаннях щодо збирання та дослідження доказів у господарському судочинстві.

Однією із форм взаємодії господарських судів з правоохоронними органами також є повідомлення останнім про виявлені ознаки кримінального правопорушення. Зокрема, ГПК України передбачено: якщо під час вирішення господарського спору господарський суд виявить у діяльності працівників підприємств та організацій порушення, що містять ознаки кримінального правопорушення, господарський суд надсилає про цей факт повідомлення прокурору або органу досудового розслідування. На цій підставі господарський суд зупиняє провадження у справі [4].

Для вирішення окремих питань виконання рішень господарських судів останні можуть вступати у взаємодію з органами Державної виконавчої служби.

Отже, основними формами взаємодії стосовно прийняття та виконання рішень у господарському судочинстві є:

- 1) залучення суб'єктів правоохоронної системи до участі в розгляді господарських справ у ролі позивачів або відповідачів;
- 2) співробітництво з іншими судами в питаннях щодо збирання та дослідження доказів у господарському судочинстві;
- 3) повідомлення про виявлені ознаки кримінального правопорушення;
- 4) санкціонування окремих дій державних виконавців для виконання ними рішень господарських судів та ін.

Одним із видів взаємодії в діяльності господарських судів є взаємодія у сфері опосередкованої участі господарських судів у законодавчому процесі. Так, Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд», яким було внесено зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», до повноважень Пленуму Верховного Суду України віднесено надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України [11]. Подібні повноваження збереглися за Пленумом Верховного Суду України в законопроекті «Про судоустрій і статус суддів». Враховуючи те, що Пленум Верховного Суду України складається з усіх суддів Верховного Суду України (ст. 46), у тому числі до його складу входять судді Касаційного господарського суду, судді опосередковано беруть участь у законодавчій діяльності.

Наділення Пленуму Верховного Суду України як вищого органу в системі судів загальної юрисдикції правом надавати висновки з приводу законопроектів, що стосуються судоустрою та судочинства, є позитивним фактором, що дає змогу забезпечити незалежність судової влади. Адже відповідно до Конституції України судді є незалежними та підкорюються лише законам, які ухвалюються органами законодавчої влади, у тому числі за ініціативою глави держави. Отже, формально можливий вплив на суддів через ухвалення законів, тому встановлення обов'язкового попереднього схвалення відповідних законопроектів Верховним Судом України частково усуває таку загрозу.

У правовідносини взаємодії у сфері охорони господарських судів та забезпечення особистої безпеки суддів цих судів господарські суди вступають зі Службою державної охорони.

Висновок. Таким чином, господарські суди вступають у цілу систему правовідносин взаємодії з іншими суб'єктами правоохоронної системи. Досить часто ініціювання такої взаємодії з боку господарських судів породжує виникнення відповідних обов'язків у інших суб'єктів взаємодії. Однак справедливим є і протилежне: господарські суди зобов'язані належним чином відреагувати на ініціювання взаємодії іншими суб'єктами правоохоронної системи. Правовідносини взаємодії при цьому мають відповідати засадам верховенства права та незалежності суддів, суворой заборони втручання в процес відправлення правосуддя в господарському судочинстві.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Рамазанова У.В. Щодо поняття взаємодії громадських організацій з органами внутрішніх справ / У.В. Рамазанова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3–2. – Т. 2. – С. 144–147.
3. Чумак В.В. Взаємодія та координація між суб'єктами охорони державного кордону / В.В. Чумак // Право і безпека. – 2011. – № 2 (39). – С. 161–165.
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
5. Про судоустрій і статус суддів : проект Закону від 30.05.2016 р. № 4734 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59259.
6. Недов С.Л. Взаємодія засобів масової інформації та органів внутрішніх справ (за результатами контент-аналізу) / С.Л. Недов // Право і суспільство. – 2008. – № 4. – С. 34–38.

7. Пундик М.В. Управлінські зв'язки у системній взаємодії органів публічного управління на регіональному рівні / М.В. Пундик // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 1. – С. 47–53.
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Мозолевська О.М. Інформаційні правовідносини за участю місцевих загальних судів України: постановка проблеми / О.М. Мозолевська // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2011. – № 2 (6). – С. 41–46.
10. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 № 185-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – Ст. 456.
11. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 18, № 19-20. – Ст. 132.